

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 27. **V torek 29. junija 1852.** **I. tečaj.**

Ljudska šola.

Od učnih sredstev (Lehrmittel.)

Dosedaj smo govorili od tega, kaj, po katerem redu, kako se ima n ljudske šoli učiti in kako se ima učitelj pri nauku obnašati. Bog hotel, da bi si gospodi učitelji naše besede k sercu vzeli in se po njih ravnali: čest in sreča za nje bi to bilo in sreča in blagor za našo mladino! Zakaj učitelji bi svoje sveto in težavno delo radi in s veseljem opravljali, otroci bi pa lepo napredovali, in s časom postali modri zemljenčani, zvesti državljani in brumni nebeščani.

Kakor pa eden sam človek nikolj in nikder vse ne ve in ne zna ter dognati ne more, temuč drugih ljudi in ptuje pomoči potrebuje, ravno taka je tudi pri šoli; tudi učitelj, — naj bi se napeňjal do kervavih žulov, — vse sam dognati ne more. Tudi njemu je treba ptuje pomoči, marsikterih reči in pripomočkov, da bode u stanu svoje dolžnosti prav in zvesto spolnovati. Nekaj tih pripomočkov potrebuje za-se, da sam u omiki napreduje in se od dne do dne za šolski nauk dalje bolje pripravnega stori, — nekaj tih pripomočkov potrebuje za svoje učence, da jim šolski nauk polajša in živo počutljivi (versinnliche). Ti pripomočki se imenujejo učne sredstva (Lehrmittel) in so taj dvojne sorte; učne sredstva, ki jih učitelj sam za-se potrebuje, in učne sredstva, ki jih učitelj za svoje učence potrebuje,

A. Učne sredstva, ki jih učitelj sam za-se potrebuje.

Te razpadejo spet na dve versti; so namreč šolske knjige in pomočne knjige (Hilfsbücher).

1. Prav in vse hvale vredno je, da vsaka vladija, ki za samo svojo srečo in slavo in tudi za srečo in slavo svojih podložnih skerbi, posebno na ljudske šole gleda in svoje oči in serca obrača. Zategadelj so vladije dobro vravnanih dežel za dobro spoznale, ne samo zapovedati, kaj — temuč tudi kako se ima u ljudskih šolah učiti.

U te namen tudi vladija oskerbuje, da se šolske knjige spišejo in na svitlo spravijo. Ona naj ložej spisovavce plačuje in med rokopisi prebira, pa tudi knjige naj ložej dober kup natiskuje in med ljudi razprostita.

Kako se ima taj učitelj zastran šolskih knjig obnašati?

Naj se takole obnaša:

- a) Vzemi predpisano šolsko knjigo, brez da bi dolgo premišljeval, za podlago šolskega nauka. Zakaj na vse strani dobro šolsko knjigo osnovati in spisati, ni tako lahko, kakor si marsikteri misli. Še nar boljšim glavicam ta težavna reč noče prav srečno in gladko spod rok iti. Ne zanašaj se taj preveč na svoje sile in svojo modrost! —
- b) Derži se zvesto te šolske knjige in dalej postopuj, kakor ti ona pokaže. Zakaj od knjige do knjige preskakovati, ves šolski nauk omami in moti, ter slednič učitelju in učencem celo štrečno u šoli zmede: brez stanovitne in odločene šolske knjige vse nekako po temi tava.
- c) Preberi in pretresi celo šolsko knjigo na vse strani, da ne bodeš samo vse stavke od besede do besede na pamet znal, temuč vse, kar knjiga pove in kako ona dalje koraka, dobro in temeljito zastopil. Zakaj pismenka vbija, duh oživlja! —
- d) Zberi iz te šolske knjige to, kar se ti za tvoje učence nar pripraviše in modrejše zdi in tako zaporedoma dalej korači, kakor se tvojej naučnej osnovi nar bolje prileže. Vse ni za vse učence in vse šole.
- e) Podučuj slednič u šoli vselej brez knjige. Doma se uči, kar hočeš u šoli svojim učencem razlagati. Šolsko knjigo u rokah derže ne bodeš nikolj gladko in živahno podučeval in zraven svoje učence na misel pripravil, da sam učitelj tega nezna, kar svoje učence uči. Učitelj, ki brez knjige nič

opraviti ne zna, ostane na veke mojster — Skaza, ki ni vreden peškovega oreha. —

2. Pomočnih knjig vsak učitelj potrebuje, da u znanostih tako kakor na starosti napreduje, da vidi in sliši, kako se drugi u šoli obnašajo, in da popravi, kar je napčenega alj škodljivega u njegovej šoli.

Kako se ima učitelj zastran pomočnih knjig obnasati?

Naj se takole ravna:

- a) Prebiraj take knjige, ki so jih napisali skušeni in sloveči mož, prebiraj in pretresuj jih večkrat, temeljito in na vse strani: non multa sed multum! ne veliko temuč dobro. —
- b) Ne misli, da je vse, kar u knjigi najdeš, tudi za te in tvoje učence. Vse, kar ti dopade in se ti modro zdi, poskusi, pa le, kar je dobro, obderžaj. —
- c) U tem, kakor si ti tvoj nauk osnoval in dalje postopati za dobro spoznal in sklenil, ne daj se tako berzo in lahko motiti, alj kar bodeš slab terstič, ki ga vsak vetrič semtertje maja.

Posebno učboslovje bode govorilo od pomočnih knjig za posamezne predmete; tukaj hočemo samo nekatere knjige za občno učboslovje imenovati in priporočiti: „Denzel's Erziehungs- und Unterrichtslehre“, „Th. Scherr's Handbuch der Pädagogik“, — „Overberg's und M. Sailer's pädagogische Schriften“, „Pädagogik der Volks-Schule in Aphorismen von L. Kellner“, „Schwarz's Unterrichts- und Erziehungslehre“, Dursch's Pädagogik“ in „Obuka malenih ili katehetika od Dr. Stepana Diašević-a.

B. Učne sredstva, ki jih učitelj za svoje učence potrebuje.

Te učne sredstva so dvojne sorte, namreč: občne in posebne.

1. Občne, ki so namenjene in pripravljene za vse učence vkupej; postavim: deske alj table, slovkovnice (Wandfibelu), podobe živali, rastlin itd. Te učne sredstva naj so, kolikor je mogoče, ednostavne (einfach) in razgovetne, ne preveč umetalno osnovane in zamotane, posebno podobne naj so čedne, lične in resnične.

2. Posebne, ki jih posamezni učenci u roke dobijo. Ravnaj se po tem, kar postava tako modro zaukaže: slovko var, čitanka alj berilo in pisavne orodje, to je vse, česar je učencem u šoli treba.

Skoz in skoz nepotrebno, ja včas i clo škodljivo je, več pomočnih knjig učencem u roko dajati. Veliko knjig vetrenjaste učence še bolj raztreša, jih navadi, veliko brati in nič ne ohraniti, ja jih clo navadi, prazne besede u glavo trupiti. To se pravi zlati čas tratiti ter dušne sile kaziti in pokončevati. Proč s debelo knjižno torbo iz ljudske šole, — proč š njo! Tvoj jezik, dragi učitelj! naj bode tista zlata knjiga, ki učencem vse šolske knjige lepo in jasno razlaga, s medom polija in osladuje! —

Gospod Knobleher in afrikanski divjaki.

(Konec.)

S svetlimi steklenastimi koraldami in s muziko se spreobračevavei divjim ljudem naj bolj prikupijo; pa tudi s koristnim orodjem, ki jim je bilo popred neznano. Šivanki, s ktero je gosp. Knobleher vpričo njih šival, se niso mogli prečuditi. Oh, kako naglo in lepo gre ta reč od rok! so rekli, in vsak je hotel potipati, če nit zares tudi derži. Tudi žaga, s ktero se tako hitro drevo prereže, jim je bila veliko čudo. Ponarejati jim je rekel tako orodje; so storili in precej dobro pogodili. Železo so umeli kovati, pa kladeva so imeli kamnene, dokler jim ni gospod Knobleher svetoval, si jih tudi iz železa narediti.

Njih koč e so okrog le, pa brez oken, in vrata tako majhine, da morajo po štirih noter laziti.

Nate vam tudi nekoliko besed Barskega jezika: Bog se imenuje *mun*, solnce *kalan*, mesec *jafa*, zvezda *kačir*, zemlja *kàk*, voda *pijo*, ogenj *kiman*, oče *ba*, mati *jango*, sin *muro*, hči *dièt*, brat *lúngačur*, sestra *čiačér*. Čudno je pa, da imenuje en rod konja *kejn* (skoraj ravno tako, kot mi) miš pa *miš*, kot mi.

Gospod Knobleher je prišel po svojem svetem opravi lu v notranj ej Afriki tako daleč, da še nobeden Evropejec pred njim ne tako; samo še štiri dobre dni je imel do polovice sveta od

severja proti jugu. Že od Kajre v Egiptu do Kartuna ali Hartuma v Nubii je 2 mesca hoda na kamelcah imel v taki veliki vročini, da so se človeku mehurji naredili, če je kje solace na golo kožo posijalo. Tudi se mora voda in živež za več tednov seboj nositi, ker ni v neizmernih razbeljenih puščavah žive stvari viditi.

Pri Hartumu se stakata beli in višnjevi Nil, in po unem se je gosp. Knoblechter tako daleč peljal. Potoval je skozi deželo divjih zamurcev po imenu Šilukov, pri katerih imajo ženske večjo veljavnost od možkih, tako da ženske s možkimi kakor s hlapci zapovedujejo. Kakšnih 5 dni od vraynovarja (Aequator), to je od polovice naše zemlje, ako se gre od severja proti jugu, na desnej in na levi strani potoka ni nič drugega viditi, kakor močirje in velike jezera. Voda se komaj dalje pomika, v njej živi strašni povodni konj do 13 čevljev dolg, zemlja se trese kedar on rujeve.

Za sedež si je izvolil gospod Knoblechter mesto Hartum, od kodar hodi ajdovske zamurce spreobračevat. V tem mestu ima tudi v svojej hiši šolo, ktero 20 zamurčkov obiskuje, in sicer sami fantički, ki se pridno po arabski učijo; deklíce ne smejo po šegi tistega kraja v ptuje hiše hoditi; ravno tako ne pripusti šega, da bi jih hodil gosp. Knoblechter na dom učiti. Prizadeval si bode, to napačno navado sčasoma zatreti; do zdaj še ni mogel, zakaj navada je železna srajca, ki se ne da tako hitro sleči.

Gosp. Knoblechter je pripeljal seboj polno skrinjo različnih reči afrikanskih zamurcev: orožja, semen, pisčalk in rogov za trobiti, kos njihovega kruha, ki je iz neke mane narejen, sladek in rujavkast, kakor sirkov, več lepih kož ondotnih zveri, nekoliko izdelkov, ki jih divjaki sami izdeljujejo in še več drugih reči. Tudi je pripeljal seboj 4 žive živalice: 2 lepi opici, eno žival po imenu „kutnje“ in enega starega zajčka, ki ni večji od pešči in več ne živi. Neposajeno „kutnje“ mu je ponoči rep odgriznulo, in revček je kmalo potem poginul. „Kutnje“ je tako veliko kot mačica, rujavo, in jajca je. Jajce poskuša najpred s nogami stiskaje zdrobiti; če ga ne more, ga pa s sprednjimi nožicami ob tla verže, da se razbije, in potem lupine izpije. Vse te reči so bile

nekoliko dni v Ljubljanskej duhovščini brez plačila viditi. Nekoliko jih bode slavni gospod Ljubljanskemu, nekoliko pa Dunajskemu muzeumu podaril.

Svoje ljube stariše obiskavši se bode na Gorensko podal, potem pa gre v imenitnih opravkih na Dunaj do svetlega cesarja, in na to se verne spet v Afriko katolško vero in omiko razširjat.

Stari vojvoda.

Nekda je star papošten vojskovodja na deželi v svojej grajšini živel. Cela soseska ga je spoštovala in ljubila. Nobednega božca tamkaj ni bilo, kteremu bi on ne bil dobro storil. Alj božja roka tudi včasih pravične obišče. Velika žalost pride čez človekoljubnega vojskovodja. Umerje mu njegov edini sin. Svojega ljubega sina ložej pozabiti, si vzame revno deklico iz svoje žlahte za svojo hčerko. Alj ta uboga stvar je kmalo začela se poviševati in bahati. Denar, biseri, drage čenčarije so bile njej čes vse. Ona pozabi, da je sama od ubogih starišev rojena in da je pod revno strehico doma. Sčasoma se je tako prevzela, da je clo druge božčike zaničevala. Viditi, da se njegova rejenka tako gerdo obnaša, dobrega, starega vojskovodja globoko v serce zaboli, in on sklene jo skusiti. „Hčerko! pravi jeden dan k njej,“ ti meni mnogo žalosti narediš, tvoja ošabnost meni ne dopade. Ti samo prazne lepotičarije in dnar ljubiš, ubožčike pa sovražiš. Jaz sem že star in slab. Na celem životu čutim, da me bode Oče nebeški kmalo poklical. Ako taj kda mene podedovati hočeš, tako se spreoborni na boljše. Podal se bodem na nektare dni v ptuje kraje. Tu ti ključe do mojih dnarjev izročim, nobenega ubozega mi praznega od grada ne pošlji, in če se kak stari vojak približa, temu podari eden zlat.“ Vojskovodja odide.

Ednega dnu na večer pride nek star vojak po berglah v grad in prosi za božji dar. „Poberi se! s svojimi berglami stari, nesramni pijanec, zarenči deklica nad ubogim. Če se ne spraviš koj, tako čem pse na te spustiti, da ti bodo pot iz grada pokazali.“ Alj kako ostermi prevzetna gospodična, ko starec svoje bergle, kapico in raztergan plajš od sebe verže in pred njo stari vojskovodja stoji, jo gerdo in ojstro pogleda, ter reče: „Tako ti

mojo voljo spolnuješ? Glej jaz sem hotel tvoje serce skusiti in viditi, alj si vredna nekđaj, da ti po svojej smerti svoje blago in premoženje sporočim; alj vidim, da bi ti ubogim ne bila mati, torej spravi se iz mojega grada prej ko moreš.“

Zdaj prosi in se plaka alj vse zastoja. Nobena solza, nobena prošnja tukaj nič ne pomaga. Prevzetna gospodična mora šila in kopita pobrati in grad zapustiti.

Kdor usmiljenja ne skaže,

Tud usmiljenja ni vreden.

J. M.

Veselo dete.

Sim detice mlado,

Veselo živim,

Vse ima me rado,

Se zmir veselim.

Na jutro se vsako

Bogu izročim,

Da varstvo prav jako

Od njega dobim.

Molitev on sliši,

In varha mi dá,

In varha nar viši

Oj angelčiká!

Te zvesto me vodi,

Me varje čez dan,

Ta s meno zmir hodi,

Mi krepka je bran.

Čez dan mi veselje

Narava daje,

Ta spolni mi želje,

In vselej po vse. —

Spomladi drevesa,

Ki kinči jih cvét,

In jasne nebesa,

Prerojen ves svét.

In trate zelene,

In tičikov črič,

In gôre rejene,

Gorica in grič;

Oj to pač lepó je,

To me veseli,

Veselje mi to je,

Da višega ni!

Mi sonce po leti

Prekrasno zlató

Nenehama sveti,

In sije gorkó.

Na jesen dobivam

Veselje povsod,

Ga popolnoma vživam

Doma in drugod.

Veselje storiti

Si grudna tud' vem,

Če zunej ni biti,

Pa v hišico grem,

Veselo sim zmiram,

Veselo zares

Na Boga vse vpiram

In varha nebes. M. Valj.

Drobtinčici.

* *Iz Sent-Petra poleg Čedadu.* Kar ljudske šole zadene, se še nič ne sliši; upati pa je, da bojo verli domorodci, katerim je za prid in omiko naroda mar, se za to reč potegovali; s združenimi glasmi kličemo neprehoma in prosimo odkritoserčno za to, kar nam gre; naj bi bili uslišani! And. Comel.

* *Iz Primorja se u Beogradske novine med drugimi lepimi rečmi tudi tole piše:* „Le malo Serbov ali Horvatov je, ki bi zdaj ne zamogli dobro razumeti „Novice“, „Slovensko Bčelo“, „Solskega prijatelja“ itd. Bog živi Slovence! Tako je treba, da se tudi trudijo od svoje strani Serbi in Horvati in dosegli bomo, kar zastran književnega jezika želimo.“ — Ja! res je, da so jo slovenski pisatelji in novinarji začeli nekaj po ilirsko zavijati, in da so marsikterega Slovenca s tim razžalili in odpodili — u svojo lastno zgubo in škodo. Pa: živila slavjanska sloga in bratovska ljubezen! To bi pa bilo složno in bratovsko, če bi Serbi in Horvati slovenske novinarje podpirali. Vendar dosedaj jih saj „Šolski prijatelj“ zastran te imenitne reči žalibože ne more pohvaliti; zakaj on nema razun domorodcev u Reki nobenega naročnika med vsimi Serbi in Horvati. Brez šol pa ni nič: šole! šole! Kdor pa hoče učiti, mora se sam prej učiti. —

Povabilo.

S prihodnjim mescom nastopi drugo polletje 1852. Zato vse Jugoslavjane lepo povabimo, si „šols. prijatelja“ tudi za naprej naročiti. „Šolski prijatelj“ bode, kakor dozdej, vsak teden na pol poli izhajal in velja

za celo leto 2 fl. sr.

za pol leta 1 „ „

po pošti prejemani:

za celo leto 2 fl. 12 kr. sr.

za pol leta 1 „ 6 „ „

Tudi pristavimo, da še zamoremo postreči s vsimi listi, ki so dosedaj od „šols. prij.“ na svitlo prišli.

Nefrankiranih naročil ne moremo prejemati.

Vredn. in založn.

Odgovorni izdaj. in vredn. A. Einspieler, Natisnil J. Leon u Celovcu.